

УДК 343.3

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.8.40>**Михайло Балан,***заступник військового прокурора Західного регіону України,
здобувач Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького***Юрій Літвін,***канд. юрид. наук, доцент,
старший науковий співробітник науково-дослідного відділу
Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького*

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕНЬ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто особливості та сучасний стан протидії злочинності на державному кордоні України, що являє собою складну динамічну систему, ефективність якої значною мірою залежить від належного криміналістичного забезпечення. Звернуто увагу на те, що задоволення потреб криміналістики як науки та практики розслідування потребує подальших наукових досліджень та розроблення криміналістичних рекомендацій з урахуванням змін у загрозах прикордонній безпеці та у кримінальному і кримінальному процесуальному законодавстві. Прогалини у розробці криміналістичної класифікації злочинних порушень державного кордону не сприяють відповідній розробці криміналістичної характеристики та методики розслідування порушень державного кордону як робочих інструментів практики. Звернуто увагу на потребу у розробленні позазаводових та міжзаводових методик розслідування, які враховували б особливості порушення державного кордону нелегальними мігрантами із вчиненням контрабанди, незаконного переміщення ітаакцизних товарів тощо. Сформульовано поняття криміналістичного забезпечення огляду місця події та визначено прогалини його нормативно-правового регулювання у чинному кримінальному процесуальному законодавстві. За підсумками дослідження внесено пропозиції щодо розширення повноважень слідчого-криміналіста з метою належного криміналістичного забезпечення та підтримання його у «робочому стані» практики розслідування порушень державного кордону, щодо внесення змін до чинного КПК України з метою нормативно-правового закріплення огляду місця події як слідчої (розшукової) дії шляхом викладення ч. 1 ст. 237 КПК України у новій редакції.

Ключові слова: державний кордон, порушення державного кордону, нелегальна міграція, незаконне перетинання державного кордону, криміналістичне забезпечення, розслідування, огляд місця події.

Постановка проблеми. Протидія злочинності на державному кордоні України (ДКУ) являє собою складну динамічну систему, ефективність якої значною мірою залежить від належного криміналістичного забезпечення. Аналіз стану злочинності на державному кордоні України свідчить, що у результаті впливу різноманітних факторів, у тому числі пов'язаних із «гібридною війною» РФ проти нашої країни, стала реальною загроза прикордонній безпеці – це широкий спектр посягань на недоторканість ДКУ – від злочинів проти національної безпеки та загальнокримінальних злочинів до адміністративних деліктів [1], [2]. Особливістю цих загроз є те, що їх об'єднують однорідні діяння за їх об'єктивною стороною – незаконне пере-

тинання ДКУ, яке може виступати як самостійний склад злочину (з кваліфікуючими ознаками), як реалізація волі пособника (організатора, керівника), що скеровують дії нелегальних мігрантів або ж у сукупності з іншими злочинами чи незлочинними правопорушеннями [3].

Останні десятиліття характеризуються значними змінами у системі протидії посяганням на недоторканість ДКУ, на ефективність функціонування якої значною мірою впливають досягнення науки криміналістики та практика реалізації її досягнень. Більшість порушень ДКУ залежно від низки факторів (особливості ділянки ДКУ, розвиненість інфраструктури, кліматичні умови, напрямки функціонування каналів нелегальної

міграції, місце сусідніх країн у системі геополітики та ін.) вчиняється на «зеленій ділянці» ДКУ. Як свідчать матеріали кримінальних проваджень, вироків, анкетувань слідчих Національної поліції України (НПУ), Служби безпеки України (СБУ) та працівників Державної прикордонної служби України (ДПСУ), огляд місця події (ОМП) у разі порушення ДКУ поза пунктами пропуску – одна з найважливіших за криміналістично значимою інформацією слідча (розшукова) дія (С(Р)Д).

Аналіз стану правоохоронної діяльності у сфері протидії злочинності на ДКУ свідчить про наявність невідповідності між станом криміналістичного забезпечення ОМП та його сучасними потребами. Поза увагою науковців залишається криміналістичне забезпечення розслідування порушень ДКУ в умовах чинного кримінального процесуального кодексу України (КПК), техніко-криміналістичне, інформаційно-аналітичне та інформаційно-довідкове забезпечення виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, вчинення яких пов'язане з незаконним перетинанням ДКУ, криміналістичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності, зокрема тактики негласних слідчих (розшукових) дій та ін. [4, с. 291-294].

Огляд останніх досліджень і публікацій. Методологічну основу статті становлять роботи В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, В. Г. Гончаренка, Т. Ф. Дмитрієвої, А. В. Іщенко, Л. Ю. Капітанчук, Н. С. Карпова, Н. І. Клименко, О. Н. Колесніченко, В. Г. Коломацького, В. О. Коновалової, В. С. Кузьмічова, В. К. Лисиченко, Ю. І. Літвіна, О. І. Онисько, А. М. Притули, В. О. Сича, А. З. Сороки, В. Ю. Шепітько та інших вітчизняних і зарубіжних вчених-криміналістів [5–8].

Мета статті – розглянути особливості сучасного стану криміналістичного забезпечення ОМП у разі порушення ДКУ, визначити його проблеми, сформулювати пропозиції щодо їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Із набуттям Україною незалежності науковці постійно звертаються до питань щодо задоволення потреб практики у сфері забезпечення недоторканості ДКУ. Зміни у законодавстві, тактики злочинної діяльності та інших факторах, які впливають на стан прикордонної безпеки, свідчать про необхідність своєчасного корегування криміналістичного забезпечення виявлення, розкриття, розслідування та попередження порушень ДКУ. Криміналістичному забезпеченню різних аспектів діяльності правоохоронних органів

у сфері боротьби зі злочинністю в останній період приділяється все більше уваги в Україні та за кордоном. Однак необхідно відзначити різноманітність підходів учених щодо самого поняття, його змісту та системи, а також відставання наукових розробок криміналістичного забезпечення від потреб практики [9]. Не є винятком у цьому і стан криміналістичного забезпечення органів охорони державного кордону України (ООДКУ) у протидії злочинності на ДКУ [10, с. 29-32; 11, с. 208-212].

Аналіз практики протидії порушенням ДКУ свідчить про те, що її ефективність значною мірою залежить від стану криміналістичного забезпечення слідчої (розшукової) дії (С(Р)Д ОМП).

У 1969 році була захищена єдина кандидатська дисертація, предмет якої – ОМП у разі порушення державного кордону (І. І. Єлісеєв «Осмотр места происшествия по делам об особо опасных государственных преступлениях»). Питання, що стосувались огляду місця події у разі порушення державного кордону, розглядалися у розрізі методики розслідування окремих видів злочинів: це кандидатські дисертації І. Ф. Пантелєва «Расследование измены Родине в форме бегства за границу» (1958 рік), М. А. Беляського «Вопросы предварительного расследования особо опасных государственных преступлений» (1959 рік), Л. Д. Самыгина «Расследование незаконного перехода государственной границы СССР» (1965 рік), В. А. Мальцева «Расследование измены Родине в форме отказа возвратиться из-за границы» (1966 рік) [12].

У 1999 році під керівництвом професора В. П. Бахіна були захищені кандидатські дисертації Ю. І. Літвіним на тему «Огляд місця події при порушенні державного кордону України» і В. О. Сичом – «Методика розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням державного кордону». У 2003 році під керівництвом професора Н. І. Клименко захищена кандидатська дисертація О. І. Ониськом на тему «Види слідів та їх використання при розслідуванні незаконного перетинання державного кордону (За матеріалами органів дізнання Прикордонних військ України)», у якій було зроблено висновок про те, що визначальним для збору криміналістичної значимої інформації зі слідів у разі незаконного перетинання державного кордону є огляд місця події. У монографії «Методика розкриття незаконного переправлення осіб через державний кордон України» (автори А. С. Саїнчин, І. Б. Похіла, А. М. Притула, 2008 рік) та у дисертаційних дослідженнях Л. Ю. «Капітанчук Особливості розслідуван-

на нелегальної міграції» (2011 рік, керівник професор В. П. Бахін), А. З. Сороки «Розслідування незаконного переправлення іноземних громадян через державний кордон України» (2012 рік, керівник професор В. С. Кузьмічов) окремі питання огляду місця події розглядалися у системі слідчих дій під час розслідування незаконного переправлення нелегальних мігрантів через державний кордон [13] – [18].

Сучасні загрози національній та прикордонній безпеці викликають необхідність корегування кримінальних та кримінально-процесуальних засад прикордонної політики нашої держави [19-20]. Відповідно до Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року, обмеження каналів нелегальної міграції як ефективний засіб запобігання їй можливе шляхом розширення можливостей відповідних органів державної влади та забезпечення міжвідомчої співпраці. З цієї метою необхідно: послідовно впровадити ефективну методологію виявлення нелегальної міграції всередині держави, аналізу ризиків, а також розслідування справ про організовану нелегальну міграцію [21].

Аналіз криміналістичного забезпечення практики розслідування порушень ДКУ, у т. ч. організованої злочинної діяльності (нелегальної міграції), свідчить про нагальну необхідність його вдосконалення. Це стосується розробки криміналістичної класифікації, криміналістичної характеристики, методики розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон (ст. 332 ККУ), незаконного перетинання державного кордону (ст. 332² ККУ), а також міжвидових методик розслідування, коли під час порушення ДКУ одночасно вчинюються й інші злочини (ст. 201, 204, 305 ККУ та ін.).

Криміналістична класифікація – це засіб упорядкування окремих категорій злочинів за їх криміналістично значущими ознаками. Здійснення криміналістичної класифікації не є самоціллю, оскільки вона розглядається як підстава для побудови системи окремих криміналістичних методик [22, с. 162]. Щодо структури криміналістичної класифікації злочинних порушень ДКУ, то вважаємо, що вона має включати порушення ДКУ як злочинні діяння, а також особливості їх виявлення, розкриття і розслідування порушень ДКУ, механізм, обстановку приготування, вчинення і приховування, способи, типологію особи злочинця тощо.

Криміналістична класифікація, криміналістична характеристика та методика розслідувань порушень ДКУ, на нашу думку, має містити два рівні: перший включає загально-теоретичні основи та особливості механізму

злочинної діяльності на ДКУ і практики розслідування цієї категорії справ, а другий – «робочий», практичний інструмент суб'єктів протидії злочинності на ДКУ – має включати ті особливості, які є визначальними та мають суттєве значення у розслідуванні, які притаманні певній ділянці ДКУ, особливостям злочинних посягань на ній тощо. Підтримання у «робочому стані» криміналістичного забезпечення другого рівня та своєчасне, системне та інколи прогностичне надання криміналістичних рекомендацій має бути сконцентровано у постійно діючому органі.

Криміналістична класифікація незаконного переправлення осіб через ДКУ (ст. 332 ККУ) має включати елементи, які стосуються особливостей об'єкта посягання, характеристики особи та осіб, яких переправляють через ДКУ, способу переправлення та суб'єктивної характеристики діяння. Що стосується криміналістичної класифікації незаконного перетинання ДКУ (ст. 332² ККУ), то у зв'язку з незначним досвідом правозастосовної практики по ній (з 18.10.2018) у прогностичному аспекті, на нашу думку, вона має включати особливості щодо суб'єкта (особа, якій заборонено в'їзд на територію України, представник підрозділів збройних сил чи інших силових відомств держави-агресора, група осіб), способу незаконного перетинання ДКУ (поза пунктами пропуску через державний кордон України – будь-який; у пунктах пропуску через ДКУ без відповідних документів або за документами, що містять недостовірні відомості, повторність, у поєднанні з насильством чи застосуванням зброї). Складність розслідування цієї категорії справ вбачається у встановленні обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони діяння – оціночного поняття, а саме «завдання шкоди інтересам держави». Як свідчить практика протидії підривній діяльності, діяльності диверсійно-розвідувальних формувань, специфіка їх підготовки, настанови з подолання державного кордону містять низку особливостей, які відображаються через особливості типового способу подолання ДКУ у слідовій картині відповідної ділянки ДКУ. А тому серед найважливіших напрямів розробки криміналістичного забезпечення ОМП – категорія справ, передбачених ст. 332² ККУ.

Криміналістичну характеристику злочинів (КХЗ) В. П. Бахін визначав як систему узагальнених відомостей про найбільш типові ознаки певного виду (групи) злочинів, що проявляються у способі та механізмі діяння, обстановці його вчинення, особі суб'єкта злочину, інших обставинах, закономірний взаємозв'язок яких є основою наукового та

практичного вирішення завдань розкриття і розслідування злочинів з урахуванням узагальнених даних про ті, які були раніше розслідувані. На його думку, до змісту криміналістичної характеристики злочинів як практичного інструменту розслідування, а не наукової категорії криміналістики мають бути віднесені тільки ті елементи, які відрізняються чіткою пошуково-розшуковою спрямованістю – предмет злочинного посягання, спосіб скоєння злочину, слідова картина події та характеристика злочинця. КХЗ стане робочим інструментом тільки тоді, коли вона виступає системним узагальненням даних розслідування значного масиву кримінальних справ по кожній окремій категорії злочинів із встановленням взаємозв'язку усіх криміналістично значущих ознак цих видів злочинів [23, с. 179, 184-185], інакше, як вважає Р. С. Белків, КХЗ перетворюється на «криміналістичний фантом» [24, с. 223].

Особливості злочинної діяльності на ДКУ дають підстави виділити у рамках видової методики розслідування (МР) порушень ДКУ позавидову МР нелегальної міграції, оскільки її особливості проявляються в основних складниках вчинення злочинів та особливостях їх розслідування.

У наукових розробках, автори яких звергались до МР порушень ДКУ (Ю. І. Літвін, В. О. Сич), МР нелегальної міграції (Л. Ю. Капітанчук), кореляційні зв'язки між елементами КХЗ розглядалися на підставі статистичних даних на час наукових досліджень в основному стосовно всього ДКУ, коли нелегальні мігранти виступали як суб'єкти злочину. Результати цих досліджень натепер можуть слугувати підґрунтям для подальшої розробки теоретичної концепції КХЗ, окремих МР злочинів.

Однак виникає питання: як забезпечити розслідування його робочим інструментом, системою зібраних та узагальнених даних про криміналістично значущі ознаки певного виду (групи) злочинів. Працюючу модель КХЗ у середині 70-х років минулого століття на підставі узагальнення значного масиву матеріалів кримінальних справ по вбивствам в умовах неочевидності було запропоновано прокурором-криміналістом Л. Г. Відоновим [25].

Дискусії щодо поняття «криміналістичне забезпечення», які започатковані В. Г. Коломацьким наприкінці 70-х років ХХ століття, не припиняються дотепер [11; 26]. Ми поділяємо думку тих вчених, які вважають, що криміналістичне забезпечення – це не діяльність щодо розробки криміналістичних рекомендацій, а система криміналістичних знань (рекомендацій, науково-технічних засобів, методик), яка сприяє у разі їх

застосування (звернення до них практиків) успішному вирішенню завдань кримінального провадження. У цій дефініції ми вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що сама діяльність – це динамічний процес, а тому процес розробки криміналістичного забезпечення – це не той «продукт», який цікавить слідчих (практиків). Їх насамперед цікавить результат цієї діяльності – сукупність (система) криміналістичних рекомендацій, які сприяють (можуть сприяти) успішному розслідуванню, а тому криміналістичне забезпечення – це результат поетапної розробки наукового забезпечення (криміналістичних засобів, прийомів, методів) [27, с. 49]. Впровадження розроблених рекомендацій у практику, на думку В. П. Бахіна, має здійснюватися перш за все криміналістичними науково-практичними підрозділами [23, с. 93-94].

Натепер, на нашу думку, розробку КХЗ як працюючого інструменту можуть здійснювати слідчі-криміналісти, посади яких введени у ГСУ (СУ) НПУ відповідно до Положення про органи досудового розслідування Національної поліції України. До їхньої сфери діяльності віднесено, зокрема, запровадження у слідчу практику наукових рекомендацій щодо організації роботи і тактики проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, застосування техніко-криміналістичних засобів і розповсюдження позитивного досвіду розслідування кримінальних правопорушень; розроблення методики розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень у тому числі з урахуванням оперативної обстановки в регіоні [28].

На нашу думку, криміналістичне забезпечення протидії злочинності на ДКУ являє собою систему криміналістичних рекомендацій, засобів, прийомів та методів, які адресовані відповідним суб'єктам правоохоронної діяльності у сфері забезпечення прикордонної безпеки та сприяють у разі їх застосування ефективному розслідуванню порушень державного кордону [29].

Особливістю порушень «зеленої ділянки» ДКУ є те, що їм притаманна така ознака, як неочевидність, а тому основою виявлення ознак порушення (спроби порушення) ДКУ становить дослідження слідової картини у рамках службового огляду та ОМП, що відповідає послідовній кореляції елементів КХЗ «слідова картина у місці незаконного перетинання (порушення) ДКУ – спосіб незаконного перетинання ДКУ (переправлення нелегальних мігрантів через ДКУ) – порушник ДКУ (суб'єкт переправлення порушника ДКУ)».

Як зазначає Н. І. Клименко, огляд місця події – це здебільшого найперша слідча дія, найближча в часі та просторі, коли слідчий стикається з подією злочину, дія найбільш трудомістка (може тривати довгий час), найпродуктивніша (дозволяє встановити значний обсяг інформації стосовно всіх сторін складу злочину) і найскладніша (вимагає застосування цілої низки тактичних прийомів і засобів криміналістичної техніки) [5, с. 11].

Під криміналістичним забезпеченням огляду місця події у разі порушення державного кордону, на нашу думку, необхідно розуміти систему науково обґрунтованих та апробованих на практиці криміналістичних знань, техніко-криміналістичних засобів, тактико-криміналістичних прийомів і способів їх реалізації, які необхідні для ефективного розслідування порушень ДКУ.

Однак аналіз сучасного стану нормативно-правового забезпечення ОМП свідчить про суттєву прогалину у КПК, оскільки ОМП у ньому як слідча (розшукова) дія не врегульована.

У КПК ОМП згадується двічі – у ч. 3 ст. 214, де сказано, що огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду, та у ч. 2 ст. 238, згідно з якою огляд трупа може здійснюватися одночасно з оглядом місця події, житла чи іншого володіння особи з додержанням правил цього Кодексу про огляд житла чи іншого володіння особи.

Ч. 1 ст. 237 КПК, у якій визначено мету та види огляду, сказано: з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів. А тому не зрозуміло, що Законодавець розуміє під словосполученням «огляд місця події» у рамках ч. 3 ст. 214 та ч. 2 ст. 238 КПК, чи належить воно до слідчої (розшукової) дії. Якщо так, то чому ОМП не закріплений у переліку видів оглядів у ч. 1 ст. 237 КПК?

Невнесення відповідних змін до КПК, на нашу думку, не дає правових підстав говорити про ОМП у кримінально-процесуальному, а тому, відповідно, й у криміналістичному аспекті; дає підстави для визнання недопустимими доказів, які отримані під час кримінальних проваджень, які здійснюються (здійснювались) на підставі КПК 2012 року.

Висновки

Обсяг публікації не дає змоги розглянути всі аспекти особливостей криміналістичного

забезпечення розслідування порушень ДКУ та ОМП, однак на підставі викладеного ми можемо запропонувати такі висновки:

– стан криміналістичного забезпечення натеper не відповідає потребам практики протидії злочинності (нелегальній міграції), яка посягає на недоторканість ДКУ, а тому потребує подальшої наукової розробки;

– розроблення та вдосконалення криміналістичної класифікації злочинів (ст. 332, 332² ККУ) та на їх основі – криміналістичної характеристики і методики розслідування можуть здійснювати слідчі-криміналісти СУ НПУ на підставі нової редакції повноважень, закріплених у Положенні про органи досудового розслідування Національної поліції України;

– для усунення прогалин у КПК, враховуючи значення та незамінність огляду місця події у встановленні обставин порушення ДКУ, ч. 1 ст. 237 КПК, у якій закріплені різновиди огляду як С(Р)Д, необхідно терміново доповнити двома видами оглядів – місця події та трупа – і викласти її у новій редакції: *«З метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місця події, трупа, місцевості, приміщення, речей та документів».*

Таке закріплення буде виступати як базова правова норма щодо інших, спеціальних у КПК, де ці огляди унормовані.

Список використаних джерел:

1. Пritула А. М. Теоретико-правові засади оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України : монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 331 с.
2. Державна прикордонна служба України. Інфографіка (Результати оперативно-службової діяльності за 2018 рік). URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/photo-infografika-rezultati-operativno-sluzhbovoi-diyalnosti>. (дата звернення: 14.06.2019).
3. Пritула А. М. Щодо проблем у кваліфікації незаконного переправлення осіб через державний кордон України та порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності* : тези II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Хмельницький, 2 березня 2018 року. Хмельницький : НАДПСУ. 2018. 580 с.
4. Капітанчук Л. Ю. Криміналістичний аспект правоохоронної діяльності ДПСУ. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності* : тези II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Хмельницький, 2 березня 2018 року. Хмельницький : НАДПСУ. 2018. 580 с.
5. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів : науково-практичний посібник /

за ред. Н. І. Клименко. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 216 с.

6. Лисиченко В.К. Следственный осмотр как специальный метод исследования объектов в процессе доказывания по уголовным делам. *Криминалистика и судебная экспертиза*: Республиканский межведомственный сборник научных и научно-методических работ. Вып. 10. Киев, 1973. 90 с.

7. Бахін В.П., Капітанчук Л.Ю., Літвін Ю.І. Виявлення та розслідування нелегальної міграції : монографія. Хмельницький : Видавництво Національної академії прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2013. 164 с.

8. Дмитриева, Т.Ф. Криминалистическое обеспечение осмотра места происшествия : монография. Витебск. ВГУ им. П.М. Машерова, 2016. 307 с.

9. Іщенко А.В., Іерусалимов І.О., Удовенко Ж. В. Теорія і практика криміналістичного забезпечення процесу доказування в розслідуванні злочинів : навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури. 2007. 160 с.

10. Балан М. В., Літвін Ю. І. Щодо окремих питань стану криміналістичного забезпечення огляду місця події при порушенні державного кордону України та актуальності потреб його подальшого вдосконалення. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності* : тези III Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Хмельницький, 1 березня 2019 року. Хмельницький : НАДПСУ, 2019. 760 с.

11. Капітанчук Л.Ю., Літвін Ю.І. Щодо поняття криміналістичного забезпечення діяльності органів охорони державного кордону України *Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення* : матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару, м. Харків, 20 жовтня 2017 року. Вип. 9. Харків. Право. 2017. С. 208–212.

12. Тематика дисертацій по юридическим, философским, психологическим и педагогическим наукам, защищенным в Высшей школе КГБ СССР имени Ф. Э. Дзержинского в 1954-1988 годах / сост. Чесноков В.Ф. Москва : РИО ВКШ КГБ СССР, 1989. 116 с.

13. Литвін Ю. І. Осмотр места происшествия при нарушении государственной границы Украины : дис. ... канд. юрид. наук : 20.02.03. Хмельницький, 1998. 189 л.

14. Сич В. О. Методика розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням державного кордону : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 20.02.03. Хмельницький, 1998. 18 с.

15. Онисько О. І. Види слідів та їх використання при розслідуванні незаконного перетинання державного кордону (за матеріалами дізнання органів ПВУ) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2003. 21 с.

16. Саїнчин А. С., Похіла І.Б., Притула А.М. Методика розкриття незаконного переправлення осіб через державний кордон України (криміналістичні та оперативно-розшукові аспекти) : монографія. Одеса : Фенікс : 2008. 368 с.

17. Капітанчук Л. Ю. Особливості розслідування нелегальної міграції : дис...канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2011. 250 с.

18. Сорока А.З. Розслідування незаконного переправлення іноземних громадян через державний кордон України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2012. 262 с.

19. Огнев Т.С. Незаконна міграція: кримінально-правові та кримінологічні аспекти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2017. 20 с.

20. Дорош Л. В., Федосєєв В. В. Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності державного кордону України : монографія. Харків : Право, 2014. 304 с.

21. Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 482-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017> (дата звернення: 14.06.2019).

22. Журавель В. Криміналістична класифікація злочинів: засади формування та механізм застосування. *Вісник академії правових наук України*. 2002. № 3 (30). С. 160–166.

23. Бахін В. П. Криминалистика. Проблемы и мнения (1962–2002 гг.). Киев. 2002. 266 с.

24. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. *Злободневные вопросы российской криминалистики*. Москва : НОРМА–ИНФРА, 2001. 240 с.

25. Видонов Л.Г. Криминалистические характеристики убийств и системы типовых версий о лицах, совершивших убийство без очевидцев. Горький, 1978 г. URL:// kriminalisticheskaya-harakteristika-lichnosti-ubiysty-1.pdf. (дата звернення: 01.08.2019).

26. Коломацкий В. Г. Криминалистическое обеспечение деятельности органов внутренних дел по расследованию преступлений. *Криминалистика: История, общая и частные теории* : в 3-х т. / под ред. Р. С. Белкина, В. Г. Коломацкого, И. М. Лузгина. Москва: Академия МВД РФ, 1995. Т. 1. 232 с.

27. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів : монографія. Вінниця : «Нілан – ЛТД», 2017. 492 с.

28. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06.07.2017 № 570. URL://<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17>. (дата звернення: 01.08.2019).

29. Балан М. В., Літвін Ю. І. Криміналістичне забезпечення протидії злочинності на державному кордоні як елемент національної безпеки України: проблеми та шляхи вдосконалення. *Правове забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, безпековий, інтелектуальний простір* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конф. м. Хмельницький, 23 квітня 2019 року, Вінниця, Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2019. С. 9-13.

The article deals with the peculiarities and the current state of counteraction of crime on the state border of Ukraine, which is a complex dynamic system, the effectiveness of which depends to a great extent on proper forensic support. It is noted that meeting the needs of forensics as a science and practice of investigation requires further research and the development of forensic recommendations that take into account changes in border security threats and in criminal and criminal procedural legislation. The gaps in the development of forensic classification of criminal violations of the state border do not contribute to the proper development of the forensic characteristics and methods of investigation of state border violations as working tools of practice. Attention is drawn to the need to develop out-of-species and interspecific investigative techniques that would take into account the peculiarities of violations of the state border by illegal migrants, smuggling, illegal movement of excisable goods, etc. The concept of forensic provision of the scene inspection was formulated and the gaps of its regulatory regulation in the existing criminal procedural legislation were identified. Based on the results of the study, proposals were made to expand the powers of the criminal investigator in order to ensure the practice of investigating violations of the state border with proper forensic support and maintain it in "working order", to amend the current CPC of Ukraine for the purpose of normative-legal fixing of the scene investigative) actions, by laying out part 1 of Article 237 of the CPC of Ukraine in the new edition.

Key words: state border, violation of state border, illegal migration, illegal crossing of state border, forensic security, investigation, location inspection.